

Gaudí: La cripta de la Colònia Güell

Joan Campàs Montaner

Una utopia

Si mirem el **plànol** de la Colònia Güell és fàcil adonar-se'n de l'existència d'un **triangle** equilàter en els vèrtex del qual hi trobem l'escola, l'església i la fàbrica. Aquesta concepció urbanística la podem entroncar amb la dels **socialistes utòpics**: sembla com si Eusebi Güell hagués volgut dotar la seva indústria tèxtil no només d'un poblat ben organitzat, higiènic i pacífic, en harmonia entre patrons i obrers, entre producció fabril i naturalesa, entre treball i cultura, sinó també presidit, com en una antiga ciutat grega, per un temple situat en una petita acrópolis, immediata i alhora distant, com si vigilés i ordenés la coherència del conjunt.

Gaudí va treballar en el projecte des del 1898; la primera pedra fou col·locada el 4 d'octubre de 1908. L'obra es va interrompre el 1917 i, arran la mort d'Eusebi Güell el 1918, ja no es va continuar: hi manca l'església superior i els acabats de l'interior de la cripta. Volem recordar que des que va acabar la casa Milà (1910), Gaudí no va tenir cap encàrrec més (i no va morir fins el 1926).

Ubicació

Aquest petit turó poblat de pins, està situat entre el ferrocarril i el nucli habitat, de manera que tothom que arribés a la Colònia amb tren havia de passar per l'església. Si ara tornem a refer el camí previst per Gaudí, notarem que primer uns arbres i després un terraplè ens n'impedeixen la visió, però a cada tram ascendent s'adquireix un nou punt de vista del monument; sembla com si tot estigués calculat per una visualització en **successives aproximacions**. Aquesta **multiplicitat de perspectives** és una dominant en la Cripta. A més, és un camí tortuós, i això permet obtenir diferents vistes de l'edifici. De lluny no acabem de distingir els pins de les columnes, el sòl de les parets: està, doncs, molt ben **integrat** al seu medi natural.

Fins i tot no és una església exempta (no podem donar el tomb sencer): per la banda de l'altar major està encastada en el petit turó com si es volgués subratllar el contacte amb la terra, amb la natura. El camí acaba davant la façana lateral del temple. L'únic element de **composició** utilitzat és la **unió de l'edifici al seu ambient natural**.

El pòrtic

Situats, ara, davant del pòrtic, tindrem la sensació que aquest és una **perllongació del bosc** que l'envolta. Les seves 11 **columnes inclinades** tenen diferent **textura** en relació amb l'escorça dels pins de l'esplanada.

Com anècdota esmentarem que l'escala que puja a l'església té a la seva banda esquerra un petit semicercle per tal que el pi gruixut que hi havia pogués seguir creixent, cosa que ens permet suposar que, durant la construcció de la Cripta, només es van tallar els arbres estrictament necessaris. Aquest pregon **respecte per la naturalesa** i, potser més encara, aquesta recreació i fins i tot culte a la naturalesa és una altra de les constants i de les sensacions que ens produeix aquest edifici.

Al bell mig del pòrtic una **columna de basalt**, d'aparença rústega, poc treballada, que tot just insinua una base, un fust i un capitell, units amb plom pels problemes de tensió/dilatació, té una aparença de palmera i els seus braços formen estranys tirabuixons que res tenen a veure amb els típics arcs gòtics: estan dotats d'un moviment hel·licoïdal que imita el **creixement orgànic** del sistema vegetal.

Primitivisme i natura es van donant de la mà en molts indrets del temple: la rudesia, l'esbossament de formes bàsiques i l'elementalitat dels recursos ens acompanyaran en el nostre recorregut. Les columnes s'han reduït a la iuxtaposició de tres pedres, senzillament desbastades,

Els arcs i les voltes mostren els seus elements constructius (maons i pedres), i els dintells, les portes i les finestres, de formes capricioses però bàsiques, palesen una construcció que, en la seva **simplificació**, vol fer-nos recular al **monolitisme**.

Baixem, per unes escales, un moment al **subpòrtic**. Allí hi trobem un **banc corregut** com és habitual a les esglésies camperoles romàniques i gòtiques. Una de tantes referències a la **tradició cultural catalana**. Es una zona ombrívola, humida. Asseguts al banc, mirem al sostre: algunes voltes no són còncaves com estem avesats a veure-les, sinó **convexes** (paraboloides); això serveix per dispersar la llum i d'aquesta manera els racons queden més il·luminats. Aquestes voltes estan recobertes amb maons vermells trencats en petits triangles que formen **creus templàries**. Creus, rombes, triangles... la **geometria** arreu hi és present.

Les voltes

Fàcilment ens cridarà l'atenció l'existència d'unes grans **creus de Sant Andreu** (en forma d'X), de diferents colors, que semblen organitzades segons una direcció determinada. En total n'hi ha 13 i sembla que el laberint comença per una de color verd del subpòrtic i que cal seguir l'itinerari segons ens marquen uns claudàtors. La primera de color verd podria representar l'Anunciació o l'Encarnació de Crist, la segona de color marró-palla el Naixement [són les creus del sub-pòrtic i per tant poden fer referència a esdeveniments que tingueren lloc en un recinte tancat]; la tercera és de color marró i podria representar la meditació al desert, la quarta de marró amb tons vermells podria ser la vinguda de l'Esperit Sant en ser batejat Crist per Sant Joan [per similitud, podem pensar que el color marró correspon a la vida terrena de Jesús]. Les de color negre (la 8^a, 9^a i 10^a) podrien correspondre al prendiment, passió i mort de Crist [aquesta última està al centre de la porta d'accés a la Cripta: pot tenir relació amb el fet que la Cripta estigués pensada com a sepulcre d'Eusebi Güell?]. Les tres últimes són de color blau i poden tenir relació amb la resurrecció, l'aparició als apòstols i l'ascensió.

El recorregut té forma de ferradura i ens porta del color verd al blau. Sigui quina sigui la interpretació, estem al davant d'un itinerari que imita els **laberints** de les esglésies medievals i que subratlla el caràcter espiritual i simbòlic, i fins i tot esotèric, de la Cripta. Es pot citar que existeix una estreta relació entre l'Orde de Sant Andreu i la dels Templers (les voltes estan plenes de creus de Sant Andreu i creus templàries) i l'orde de la Rosa Creu (que té com a símbols les làmpares -en trobarem una al plafó ceràmic del pòrtic- i les creus roses -n'hi ha una al plafó ceràmic i una altra a la clau de volta de davant la porta).

Fixem-nos, ara, en la **clau de volta** citada. Es un **crismó** [signe cristià format per les dues primeres lletres de la paraula grega Xristós] reinterpretat lliurement per Gaudí. La P de Pare està feta amb color groc fort, símbol de la llum; la F de Fill en groc i marró, atès que és alhora llum i món, i la S de l'Esperit Sant en marró, que uneix la P amb la F. I tot tancat per una mena de parèntesi de color rosa que forma una M, simbolitzant Maria, i acabat de tal manera que té forma de serra (hi ha un capítell a Montserrat, on Gaudí també hi treballava, que és molt similar). Està coronat per una creu rosa templària. **Simbolisme, cristianisme, esoterisme, decoració ceràmica, inspiració medieval...**

La porta

Parem-nos, ara, davant la porta. Es de pedra treballada, no de maons recuits, i dóna sensació de **megalitisme** com si es volgués recrear una **tomba faraònica** que ens porta a recordar la ritualització de la mort i de la vida en el més enllà feta per l'art egipci. No és totalment rectangular: més estreta per dalt i per baix, es fa més ampla pel mig.

Està coronada per un **collage ceràmic**, fet amb clau geomètrica de **rombes** i decorada amb **fruits mediterranis**. Anem a descriure'l: sobre el dintell un triangle irregular, la punta del qual penetra en un octògon de pedra; dins de l'octògon, tres destrals o serps estilitzades, creuades per una línia horitzontal. A la intersecció de les verticals i horitzontals hi trobem 3 rombes i, així mateix, hi ha un rombe en els tres angles del rombe principal (el quart angle entra al centre del dintell). Entre els objectes hi podem reconèixer un porró i un pa, fulles de plantes mediterrànies, una creu rosa amb 4 braços de foc, una serp dintre d'un rombe, una branca de palmera, una làmpada votiva, branques d'olivera amb olives, espigues, una àncora... El mediterraneïsm hi juga un paper principal al costat de d'altres simbolismes com el rombe, símbol de vida, que habitualment està associat amb l'òrgan sexual **femení** i la serp que representaria el **masculí**. Estaria tota la Cripta simbòlicament estructurada com oposició de contraris? Vida-mort, cel-terra, origen-fí...?

El mur exterior

La cripta sembla una recreació, tan simbòlica com real, de la muntanya de Montserrat, no només per la similitud amb la muntanya sinó també per la seva concepció geològica. Els murs adopten la forma de paraboloides per tal d'unir les directrius de diferent inclinació, i la forma hiperboloides als finestrals per tal de canalitzar i dispersar la llum. Es com la continuació del petit turó en el que està encastada, com si volgués recordar l'origen de l'home (venim de la terra) i del cristianisme (de les catacombres): la cripta serviria, doncs, de mitjancera entre la terra i l'església (que no s'ha arribat a construir).

Cal recordar que, si mirem la porta, estem en **direcció Nord** [cal recordar el què significa l'Est des de la tradició romànica: d'allà va venir la llum, és el bressol de la humanitat, hi ha el sepulcre de Crist, sol ixent = sol de salvació). I què hi trobem a l'oest? A la primera finestra, una alfa en blanc i una omega en negre, igual que a la segona finestra (la omega, tanmateix, és una mica diferent: sembla com la larva d'un insecte). En el vèrtex d'aquesta segona finestra hi ha una cobra (a la part interior n'hi ha dues) que, vista des de baix, només sembla una fulla d'acant. A la tercera i quarta finestra segueix l'alfa en blanc i l'omega en negre. A la 3ª finestra hi trobem la bandera catalana.

En canvi, a l'est veiem com la cinquena finestra té l'alfa en blanc i l'omega també en blanc; el sisè parell d'alfa-omega està en dos finestrals que formen les ales d'una papallona, fins el punt que la ceràmica de l'esqueixada reproduceix els pigments de les ales de l'insecte. A la 7ª finestra l'omega és una papallona.

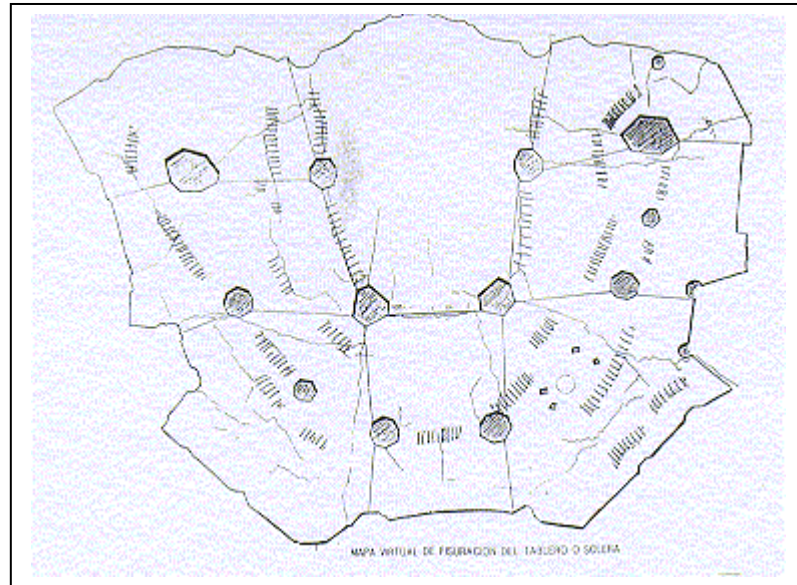

Les de la 8ª finestra semblen posades per força: per què forçar aquesta vuitena parella d'alfa-omega?

Sembla com si el número 8 ens volgués indicar alguna cosa: recordem que les tres serps del collage ceràmic de la porta estan dins d'un octògon i que la lletra G (de Güell i de Gaudí) és la vuitena de l'abecedari. Què s'ha esdevingut de l'oest a l'est? Que la omega larva ha esdevingut omega papallona, que el negre s'ha convertit en blanc. També els finestrals de l'interior formen una creu amb 4 ales de papallona.

Què en podem pensar d'aquesta simbologia? Si ens fixem en la **planta** de la Cripta, aquesta té forma **ovalada**, en una possible referència al capoll de la papallona. La successió d'alfes i omegues és una clara representació de la metamorfosi, del canvi del tipus de vida. L'alfa significa llum, vida, creació, principi; l'omega significa mort, ombra, final, però també resurrecció. A la banda est també hi trobem **peixos**: el peix és símbol del cristianisme i és l'acròstic de Jesucrist Fill de Déu Salvador. Sovint apareix amb l'**àncora** (agafada del culte a Neptú per la seva similitud amb la creu) de l'esperança [n'hi ha una al collage ceràmic del dintell de la porta]. Els peixos tan poden ser, doncs, símbol de Crist com expressió de la Cripta, que li donarien un caràcter de subterrània o com el nimfeu del riu Jordà on Crist fou batejat, entenent el baptisme com l'inici d'una nova vida. No ens porta, tot plegat, a considerar la Cripta -que havia de ser lloc d'enterrament dels Güell- com una representació, com un joc natural de la **dicotomia mort-resurrecció**? I no és la natura la plasmació més evident d'aquesta oposició?

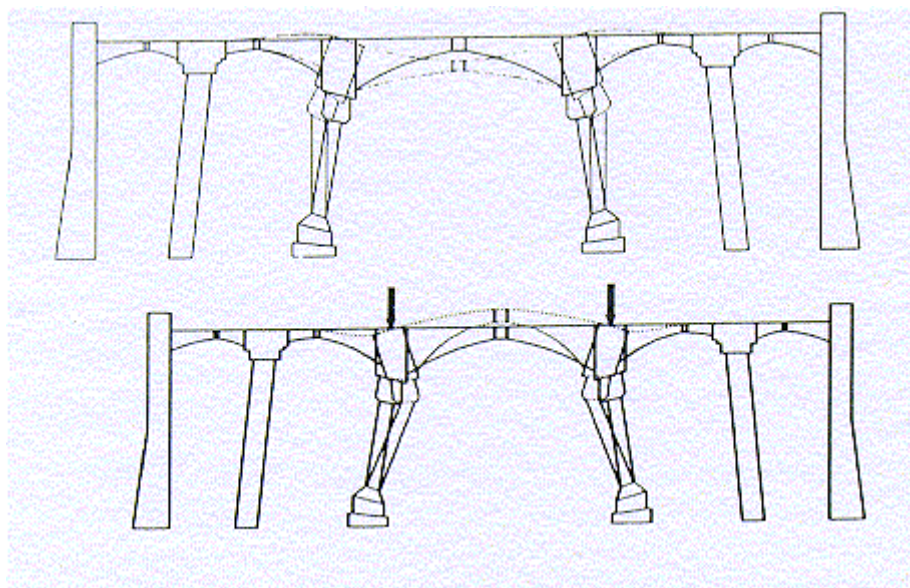
Mimetisme cromàtic

La inserció **Cripta-natura** es fa mitjançant el color. Cal fer notar que les finestres no havien de tenir vidres de colors: Gaudí les havia posats translúcides perquè volia una unió entre naturalesa vegetal i naturalesa arquitectònica, unió aconseguida pel **treball humà** (per això les gelosies de les finestres estan fetes amb agulles velles dels telers de la fàbrica). La Cripta es mimetiza cromàticament amb el seu entorn: la part inferior està feta amb pedra basàltica negra i maó recuit, cosa que la identifica amb el terreny rocós i de terra fosca de l'entorn; en canvi, més amunt, hi ha maó normal fet a mà, el to vermell fosc del qual entona amb els pins que l'envolten; i sabem que a dalt de tot, a la part que no s'arribà a construir, els tons dels materials vidriats haguessin variat des del verd, el blau, el groc i el blanc per jugar amb la llum i el cel. I, com era d'esperar, aquestes tonalitats també tenen el seu simbolisme religiós. La foscor de la part baixa pot significar l'ambient que envolta l'ànima de l'home en aquest món; els tons clars de la part alta simbolitzen la glòria celestial. A dalt de tot de les torres de l'església hi havien d'anar unes blanques palomes, símbol de les ànimes alliberades i relació òbvia amb el topònim de Santa Coloma.

L'interior

Si entrem, ara, a l'interior de la Cripta, l'impacte visual és considerable. Es una forma radicalment diferent de plantejar un temple cristià, tant pel que fa a l'estructura com a la distribució de càrregues. No hi ha voltes, sinó la solera del pis de dalt, suportada amb nervis de maó pitxolí (és un maó estret, de 30 cm de llargària per 10 d'amplada), arcs de maó recuit de sardinell (posats de cantell, com els de l'elegant escala que puja al cor) i pilars de maó aplantillat (no té forma de paral·lelepípede) o de pedra basàltica. L'entramat d'aquests arcs i nervis fan innecessàries les voltes. Es pot veure que Gaudí coneix la tècnica tradicional catalana, especialment la construcció d'estructures de maó, mancades d'armadura, tècnica recuperada per les exigències de la naixent indústria tèxtil catalana que volia un tipus de fàbrica barata i incombustible. Les **cinc naus** convergeixen a l'entrada, cosa que accentua la pluralitat de perspectives d'aquest interior i dóna una màxima visibilitat de l'altar.

Les columnes estan inclinades perquè tenen la mateixa direcció de la resultant de les càrregues que hi incideixen (és el mateix que s'esdevé a la catedral de Mallorca, on Gaudí hi havia treballat, i en algunes esglésies pre-romàniques i romàniques que havia estudiat). D'aquesta manera es poden eliminar els contraforts i els arcs boterells tan característics del gòtic. L'ús dels maons rodons a les columnes prové de la tradició romana, que després els estucaven i semblava marbre, però també ens recorda la cistelleria de la cultura megalítica que en aquell moment s'estava estudiant a Barcelona; Gaudí ho recupera de la tradició catalana dels segles XVIII i XIX. Les centrals són més primes per no impedir la visió, i per això són de material més dur (basalt de Castellfollit de la Roca); les més gruixudes ho són per suportar l'església que havia d'anar al damunt i són de pedra del Garraf. Les dues columnes de l'entrada tenen a la part superior un alt relleu i un baix relleu. Es podrien interpretar com les columnes J (Jachin) i B (Bohaz) del Temple de Salomó i dels temples maçònics?

A la **sacristia**, on hi havia un petit museu, s'hi conservaven les fotografies del projecte de l'església, que realment recorda les muntanyes de Montserrat i que permet entendre que l'estudi de la Cripta -en el que hi va esmerçar 10 anys- era un assaig per a la Sagrada Família (a una escala d'1:4), i les de la **maqueta polifunicular** (s'anomena funicular, del llatí funiculum = cordill, a la corba que dibuixa, en cada cas particular, un cordill suspès pels seus caps, segons la intensitat, la situació i la direcció de les càrregues que actuen sobre ell; cada corba funicular té la seva equació particular), que permet explicar el sistema de treball i de càlcul de Gaudí. La maqueta funicular constitueix l'aportació més avançada de Gaudí pel que fa a concepció i sistemes de càlcul d'estructures equilibrades. Un cop feta la maqueta, enganxava paper de seda als cordills per tal de tenir la sensació de volum; de la maqueta resultant en feia fotografies que, invertides, les pintava obtenint el model del que pensava construir.

Totes les característiques de l'obra de Gaudí es troben presents, doncs, en aquesta església: amor quasi panteista per la Naturalesa, Catalunya, la Mediterrània i la llum, el retorn a l'origen (primitivisme i elementalisme), transcendència, espiritualitat i mística, decoració simbòlica, dinamisme orgànic, multiplicitat de percepcions, centralitat de l'espai, concepció de l'arquitectura com la tasca continuadora del Creador, integració en la natura, irracionalisme inquietant, geometria, expressionisme, religiositat mística i ancestral, recerca en les fonts de la tradició catalana, imaginació desbordant però ordenada...